

anno mdcxx. Eam vero descripsit vir eruditus ex apographo Langbæniæ, desumpto ex optimæ notæ codice membranaceo octingentorum amplius annorum in bibliotheca Bodleiana asservato; cuius tamen lacunas aliquot supplevit ex altero ms. Vaticano, ex quo eandem Orationem edere statuerat Holstenius. Recensita itaque atque ad textum exacta editoris Lipsiensis versione, ejusmodi egregium opusculum in sectiones distinctum typis exuden-

dum consignavimus. Cæterum hic sub finem illud adnotare libet, quod de auctoris ætate conjecit laudatus Fabricius (9); cum nimirum sæculo iv vixisse, si fuerit ipse μέγας ille Εὐσέβιος Ἀλεξανδρεὺς, ad quem Macarius scripserat quæstiones suas, quarum fragmenta in mss. anonymi locis communibus asceticis occurrunt, de quibus verba facit Lambecius (10). Neque ab eodem sæculo iv Eusebium nostrum removel cl. editor.

(9) Ibid.

(10) Lamb. lib. v, pag. 154 seq.

EUSEBII ALEXANDRINI VITA,

AUCTORE JOANNE MONACHO, EJUS NOTARIO.

(ANG. Mai, *Spicil. Rom.*, IX, 703.)

A'. Τὸ ἅγιον Εὐσεβίου Βίος πρὸ ἐπισκοπῆς.

[Cod. f. 344.] Γέγονεν ἀνὴρ τις τῶν εὐσεβῶν ὧν ἔγνωμεν πλησίον Ἀλεξανδρείας τῆς μεγαλοπόλειος οἰκῶν ἐν τόπῳ ἐπὶ ἔτη ἱκανά· καὶ ὁ ἀνὴρ εὐσεβὴς καὶ ἀληθινός, δίκαιός τε καὶ ὁσιος, κεκοσμημένος πάσῃ ἀρετῇ, καὶ ἐκλάμπων ἐν πάσῃ ἀγαθῇ πολιτεία, μάλιστα ἐν τῇ ἀσκήσει τῶν μοναχῶν ἐνάρετος ὑπὲρ φύσιν, ὑψηλὸς ἐν λόγῳ, ἥσυχος τῷ τρόπῳ, πρᾶος τῇ ἔξει, κοινὸς ἐν τῷ βίῳ, ἐπιτιμῆσαι γαλήνῃ, ἐπιστρέφει καὶ παρακαλεῖσαι εὐπρόσιτος, ἀπροσωπώλης, ἀδολος, εὐπαρρησίαστος εἰς Θεόν, καὶ ἅπασι ἀπλοῦς. Πρώτην δὲ χάριν ταύτην ἐκέκτητο παρὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἰληφώς, πασῶν τῶν Γραφῶν τὴν ἐρμηνείαν ἐν τῇ γλώσσῃ κατεῖχεν. Οὗτος ὁ ἀνὴρ δικαίως καὶ ἐπιτηδείως ἐπεκλήθη Εὐσέβιος, γέγονε τοῖς κατορθώμασι πάνυ εὐσεβέστατος. Καὶ τί πειρῶμαι τοῦ ἀνδρὸς τὴν ἀρετὴν διαγράψαι τῇ μετρίᾳ μου γλώττῃ; Πολλάκις γὰρ πολλὰ πειρατήρια κινήσας κατ' αὐτοῦ ὁ διάβολος οὐκ ἴσχυεν αὐτὸν μεταστῆσαι τοῦ τρόπου, οὔτε εὐσεβοῦς λογισμοῦ μετήνεγκε, οὔτε ἀπο τῆς ἀσκίσεως, καὶ τοῦ κανόνος μετάρχειν ἢ μεταστῆσαι· ἦν γὰρ ὁ λογισμὸς αὐτοῦ ἄλατι ἡρτυμένος. Οὗτος τοίνυν ὁ μακάριος τοσοῦτον πλήθος ἐθεράπευσεν δαιμονιζομένων, ὥς ἀριθμῶ μὴ ὑποβληθῆναι, πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα ἀρρώσθηματα ἐθεράπευσεν ἐν τῷ ὄρει διάγων· ὑπῆρχε δὲ παρακλητικὸς καὶ πᾶσι συμπαθέστατος, λυπούμενους παρεμυθεῖτο, ὀλιγοψύχους παρεκάλει μὴ ὀλιγορεῖν, ἁμαρτωλοὺς ἐδίδασκεν σωφρονεῖν, λέγων· Μικρά ἐστὶν ἡδονὴ καὶ ὀλίγη ἡ ἀνάπαυσις, καὶ εἰς αἰῶνα ἡ κόλασις καὶ ἡ αἰσχύνη· μὴ δι' ὀλίγην ἡδονὴν καταλλαξώμεθα τὴν αἰώνιον ἀπόλαυσιν. Τοῖς πᾶσι τὰ πάντα ἐγένετο ἵνα τοὺς πάντας κερδήσῃ, μιμούμενος τὸν Ἀπόστολον. Γέγονε τοίνυν περιττὸς ἀνὴρ, ὥστε πάντας τοὺς ἀκούοντας περὶ αὐτοῦ παραγίνεσθαι πρὸς αὐτὸν ἐν τῷ ὄρει, καὶ ὀφελεῖσθαι παρ' αὐτοῦ.

Ἐφθασε δὲ ἡ περὶ αὐτοῦ φήμη μέχρι τοῦ ἁγίου Κυρίλλου τοῦ ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας· μὲν δὲ τῶν ἡμερῶν ὁ ἐπίσκοπος λαβὼν τὸν κληρὸν ἀνέβη πρὸς αὐτὸν ἐν τῷ ὄρει πρὸς συντυχίαν αὐτοῦ· καὶ ἰδὼν

B I. Sancti Eusebii Vita ante episcopatum.

Inter pios homines quos prope magnam Alexandriam cognovimus, exstitit vir per certos annos eodem loco delixus. Qui pius et verus, justus et sanctus, omni ornatus virtute, omni præstans conversatione, præsertim vero monasticis studiis ardentissimus, oratione sublimis, vita tranquillus, moribus amabili, societate amœnus, castigantibus mansuetus, exhortantibus et monentibus facilis, in omnes æquabilis, sincerus, candidus in Deum, et omnino simplex. Præprimis vero, gratiam hanc a Spiritu sancto adeptus, Scripturarum omnium interpretationem callebat. Vir iste merito et apte Eusebius nomine vocabatur. Mandata Dei summo studio perficiebat, et quid viri virtutem imbecilli ore describere tentem? Nam sæpius omnimodo machinatus est adversus eum diabolus, nec potuit eum a proposito seducere, nec a pia conversatione avertere, nec mentem mutare, nec ab institutis avocare; nam mens ejus sale condita. Hic igitur beatus vir tot homines a dæmonio liberavit, ut numerari nequeant, ac multas alias infirmitates per montana curavit. Benigno misericordique animo instructus afflictos solabatur, pusillanimes ad spem revocabat, peccatores ad saniora ferebat, dicendo: Parva est voluptas et brevis usus; æternum durat pœna et confusio. Noli propter brevem voluptatem æterna dimittere gaudia. Omnibus omnis fiebat ut omnes lucrifaceret, Apostolum imitatus. Evasit igitur peritus doctor ita ut quicunque de eo audierint, ad montana se conferrent studiose, multiplicique modo ab eo leverentur.

Pervenit autem hujus fama ad aures sancti Cyrilli Alexandriæ episcopi. Qui, die quadam, assumpto clero, eum in montanis visitavit. Ubi hunc advenientem conspexit beatus Eusebius, cucurrit

ei obviam, et flexis genibus salutavit eum, uti in A
omnes advenas agere solebat. Beatus autem et
sanctus Cyrillus jussit eum surgere, diu precatus.
Consurgens igitur beatus Eusebius ait: Quis sum
ego vilis et peccator, ut Dominus meus ad me
veniat? Quā mente accedis ad hominem stultum?
Talis enim erat, beatus, humilis, omnium peri-
psema, ut verba Apostoli usurpem. Nam intus
omni nuda virtute instructus, nunquam efferrī vi-
sus est, sed is permansit qui fuerat, nondum sus-
cepta monachorum disciplina, seipsum terram
vocans et pulverem juxta fidelis Abraam vocem.
Multa inter se de monachorum disciplina habue-
runt, ac demum commendavit se sanctus Cyrillus
beati Eusebii precibus, et a montanis recessit Deo
gratias agens quod talem virum contigerit. Beatus B
autem Eusebius non cessabat divinarum Scriptu-
rarum studio delectari et juvari. Hæc breviter de
ejus conversatione in hoc libro memorari quasi
præteriens, ut viri ingenium omnibus innotescat:
cæteras virtutes quas inter monachos excoluit, in
alio libro descripsi.

τοῦ πολιτείας ἐν τούτῳ τῷ βιβλίῳ εἶν ἐμνημονεύσαμεν ὡς ἐν παρόδῳ, ἵνα μόνον γινώσκοντες τὸν ἄνδρα
καταστήσωμεν· τὰς δὲ λοιπὰς αὐτοῦ ἀρετὰς κατὰ τὴν ἀσκησιν αὐτοῦ ἐν ἄλλῳ βιβλίῳ συνεγραψάμεθα.

Nunc referam oportet quomodo episcopalem se-
dem conscenderit. Episcopus Alexandriae beatus
Cyrillus, cum morbo laboraret quo ad Dominum
ablatus est, convocavit omnem clerum et senatores
civitatis et principes quoque, ac sedens super le-
ctum, cœpit eos his affari: Ecce advenit mihi hora
requiei, pergo ad patres meos, confecto dierum
meorum curriculo. Nam tempus hoc fluxum, ut
honor caducus, et vita brevis, et divitiæ velut
araneæ tela solvuntur. Beatus qui animam potue-
rit Deo soli servare irreprehensibilem, et sinceram
ei reddere qualem ab eo accepit. Quis autem ita
conversatus est sicut Eusebius, ille perfectus mo-
nachus qui in montanis degit? Novi certo illum
vas esse electionis; hunc ego pastorem in locum
meum constituere cupio dignissimum. Hunc ego
antequam clauderentur oculi mei in sedem epi-
scopatus mei collocare cupio, et tam egregio pa-
stori egregias committere oves. Nam magna prorsus
viro inest gratia, variis cum vidi dotibus ex-
ornatum, in omni pietate et dignitate perfectum.
Quid vobis videtur, fratres et filii dilectissimi?
Cui unanimis responderunt: Næ, domine noster
et Pater venerande, decet sanctum sancto commit-
tere gregem suum; his quoque, magister, decla-
rasti tuam in gregem tuum charitatem, qui vel ad
Dominum evasurus de nobis curas.

παν· Ναί, κύριε ἡμῶν καὶ Πάτερ τίμιε, πρέπει τὸν δίκαιον δικαίῳ προσνέμειν τὴν ἰδίαν ποιμήνην· καὶ ἐν
τούτοις, δέσποτα, ἔδειξας τὴν ἀγάπην τὴν περὶ τῆς ποιμένης σου, ὅτι καὶ πορευόμενος πρὸς τὸν Κύριον
περὶ ἡμῶν ἐφρόντισας.

Ad hæc tunc episcopus: Ascendite in montem,
et persuasurum adducite ad me. Ascenderunt
igitur ad eum præcipui e clero, et principes civi-
tatis et data salute cœperunt dicere: Necessè est
ut episcopus et Pater noster fias. Nam placuit pio

τὸν ἐπίσκοπον ὁ μακάριος Εὐσέβιος ἐρχόμενον, ἔδρα-
μεν εἰς συνάντησιν αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τὴν γῆν προσ-
εκύνησεν αὐτῷ, ὡς ἦν αὐτῷ εἰωθὺς ποιεῖν εἰς πάν-
τας τοὺς ἀπερχομένους πρὸς αὐτὸν ἐν τῷ ὄρει. Ὁ
δὲ μακάριος καὶ ἅγιος Κύριλλος ἔστησεν αὐτὸν πα-
ρακαλέσας ἐπὶ ὥραν πολλήν. Ὁ δὲ μακάριος Εὐσέ-
βιος ἀναστὰς λέγει αὐτῷ· Τίς εἰμι ἐγὼ ἐξουθενωμέ-
νος καὶ ἁμαρτωλὺς, ὅτι ὁ κύριός μου παρεγένετο
πρὸς με; Τί λογισάμενος ἦλθες πρὸς ἄνθρωπον μω-
ρόν; Τοιοῦτος γὰρ ἦν ὁ μακάριος, ταπεινός, πάν-
των περίφημος, κατὰ τὸν Ἀπόστολον. Ἐντὺς αὐτῇ γὰρ
ἀρετῇ κεκοσμημένου αὐτοῦ ὑπάρχοντος, οὐδέποτε
ἐπαυσε αὐτῷ γέγονε, ἀλλ' οὕτως ὑπῆρχεν ὡς μήτε
ἀρξάμενος τὴν ἀσκησιν, λέγων ἑαυτὸν γῆν καὶ σπο-
δὸν ὑπάρχειν, κατὰ τὸ ῥητὴν τοῦ πιστοῦ Ἀβραάμ.

Οἱ δὲ πολλὰ πρὸς ἀλλήλους διαλεχθέντες περὶ τῆς
τῶν μοναχῶν πολιτείας, ὁ τε ἅγιος Κύριλλος παρ-
εκάλει τὸν μακάριον Εὐσέβιον εὐχεσθαι ὑπὲρ αὐτοῦ,
καὶ κατέβη ἐκ τοῦ ὄρους εὐχαριστῶν τῷ Θεῷ ἐπὶ
τὴν συντυχίαν τοῦ ἀνδρός· ὁ δὲ μακάριος Εὐσέβιος
διῆγεν ἀγαλλόμενος καὶ τρυφῶν ἐν τῇ τῶν θείων
Γραφῶν μελέτῃ. Καὶ ταῦτα μὲν τὰ βραχέα τῆς αὐ-

Λοιπὸν δὲ ἀναγκαῖον εἰπεῖν πῶς ἦλθεν εἰς τὸν
τῆς ἐπισκοπῆς θρόνον. Ἐγένετο τοίνυν τὸν μακάριον
Κύριλλον τὸν ἐπίσκοπον Ἀλεξανδρείας ἀρρώστῃσαι,

δι' ἧς καὶ ἐπορεύθη πρὸς τὸν Κύριον· καὶ προσκα-
λεσάμενος πάντα τὸν κλῆρον καὶ τοὺς ὑπάρχοντας
ἐν τῇ πόλει ἄνδρας βουλευτικούς καὶ πάντας τοὺς
μεγιστᾶνας, καὶ ἀνακαθίσας ἐπὶ τῆς κλίνης, ἤρξατο
λέγειν αὐτοῖς· Ἰδοὺ καιρὸς τῆς ἀναπαύσεώς μου
ἐφέστηκεν, καὶ πορεύομαι πρὸς τοὺς πατέρας μου,
τελέσας τὸν δρόμον τῶν ἡμερῶν μου· ἡ γὰρ ζωὴ
αὕτη ματαία ἐστίν, καὶ ἡ τιμὴ πρόσκαιρος, καὶ ὁ
βίος ὀλιγοχρόνιος, καὶ ὁ πλοῦτος ἀράχνη διαλυομένη.
Μακάριος δὲ ἐστίν ὅστις δυνήθῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ
μόνον φυλάξαι τῷ Δεσπότη αὐτῆς ἀμεμπτον καὶ πα-
ραστῆσαι αὐτὴν ἀκέραιον, οἷάν τε καὶ παρέλαθεν
παρ' αὐτοῦ. Καὶ τίς οὕτως ἠγωνίσαστο ὡς Εὐσέβιος
ὁ πανάρετος μοναχός ἐν τῷ ὄρει διάγων; ἔγνω γὰρ
ἀληθῶς ὅτι σκευός ἐστιν ἐκλογῆς. Ἰδοὺ βούλομαι
αὐτὸν καταστήσαι ποιμένα ἀντὶ ἐμοῦ οὐκ ἐλάχιστον
D τυγχάνοντα· θέλω οὖν ἐτι τῶν ὀφθαλμῶν μου ἀνεωγ-
μένων, τοῦτον καταστήσαι ἐν τῷ θρόνῳ τῆς ἐπι-
σκοπῆς μου, καὶ αὐτῷ παραδοῦναι τὴν καλὴν ποι-
μὴν τῷ καλῷ ποιμένι. Μεγάλῃ γὰρ ἀληθῶς ἐν τῷ
ἀνδρὶ χάρις οἶκαί, καὶ πάνυ κεκοσμημένον αὐτὸν
ἑώρακα, καὶ τέλειον ἐν πᾶτιν εὐσεβεῖα καὶ σεμνό-
τητι· τί οὖν ὑμῖν δοκεῖ, ἀδελφοί μου καὶ τέκνα μου
ἀγαπητά; Ἀποκριθέντες δὲ πάντες ἐνὶ στόματι εἶ-
πον·

Τότε λέγει αὐτοῖς ὁ ἐπίσκοπος· Ἀνέλθατε ἐν τῷ
ὄρει, καὶ πείσαντες αὐτὸν, καταγάγετε αὐτὸν πρὸς
με. Τότε ἀνῆλθαν πρὸς αὐτὸν κεφαλαῖοί τε τῶν κλη-
ρικῶν, καὶ οἱ μεγιστᾶνες τῆς πόλεως, καὶ προσκυ-
νῆσαντες αὐτὸν ἤρξαντο λέγειν, ὅτι Δεῖ σε ἐπίσκοπον

καὶ Πατέρα ἡμῶν γενέσθαι· τοῦτο γὰρ ἔδοξεν τῷ A
πνευματικῷ ἡμῶν Πατρὶ Κυρίλλῳ ἐπισκόπῳ, σὺ
καταλείπειν τὸν θρόνον τῆς ἐπισκοπῆς· αὐτὸς γὰρ
πορεύεται πρὸς Κύριον. Ὁ δὲ μακάριος Εὐσέβιος
προσεκύνησεν αὐτοὺς καὶ εἶπεν· Δέομαι ὑμῶν, κύ-
ριοι μου, προχειρίσασθε τὸν δυνάμενον δεξασθαι τὴν
ἀρχὴν ταύτην. Ἐγὼ γὰρ ἀνάξιος ὑπάρχων καὶ ἀσθε-
νὴς, καὶ σώματι καὶ ψυχῇ. Τῶν δὲ ἐπὶ πλεῖον πα-
ρακαλούντων αὐτὸν, ἔλεγεν, ὅτι Ἀμήχανόν ἐστιν
ἐξελθεῖν με τῆς ἐρήμου. Ἰδόντες δὲ τὸ ἐκίνητον τοῦ
ἀνδρὸς ἐφοβήθησαν ἐπὶ πολὺ παρενοχλεῖν αὐτῷ, καὶ
ἀφέντες αὐτὸν κατέβησαν ἐκ τοῦ ὄρους καὶ ἀνήγγει-
λαν τῷ ἐπισκόπῳ, ὅτι Ἀμήχανόν αὐτόν ἐστιν ἐπ-
ακούειν τοῖς ἡμετέροις λόγοις. Τῇ δὲ νυχτὶ ἐκεῖνῃ
ἀναστὰς ὁ μακάριος Εὐσέβιος ἐλογίσατο ἐν ἑαυτῷ
λέγων, ὅτι Ἐὰν μὴ ἀναχωρήσω τοῦ τόπου τούτου, καὶ B
ἀπέλθω εἰς ἀνεπίγνωστον τόπον, οὐκ ἔστιν με ἐκφυ-
γεῖν τὸ βάρος τοῦτο. Ἀναστὰς οὖν τῇ νυχτὶ ἐκεῖνῃ
ὤρμησεν ἐπὶ τὴν Θηβαΐδος ἐρήμον. Ποιήσαντος δὲ
αὐτοῦ δύο μιλίων πορείαν, ἰδοὺ φωνὴ ἐγένετο αὐτῷ
τόπον σου ἐν εἰρήνῃ, καὶ ἡ χάρις μου ἔσται μετὰ σοῦ. Ὁ δὲ ἔμφοδος γενόμενος ἐπέστρεψεν εἰς τὴν
μονὴν αὐτοῦ δοξάζων τὸν Θεόν.

Ὁ δὲ μακάριος Κύριλλος πάλιν τῇ ἄλλῃ ἡμέρᾳ
πέμπει πᾶσαν τὴν πόλιν μετὰ λόγων καὶ κηρίων
τοῦ παρακαλεῖσαι αὐτόν· μόνον χάριν συντυχίας σου,
πρὶν ἢ ἐξέρχου· ἐκ τοῦ σώματος, καὶ θέλω συντά-
ξισθαί σοι, καὶ εἰ σὺ θέλεις ὑπακοῦσαι ἡμῶν, οὐκ
ἔστιν ὁ ἀναγκάζων σε. Οἱ δὲ ἀπελθόντες ἔπεισαν αὐ-
τὸν πρὸς ταῦτα. Ὁ δὲ μακάριος ἀναστὰς κατέβη εἰς
τὴν πόλιν, καὶ εἰσελθὼν πρὸς τὸν ἐπίσκοπον, προσ-
εκύνησεν αὐτόν. Ὁ δὲ μακάριος Κύριλλος ἤρξατο C
περὶ τῆς ἐπισκοπῆς αὐτὴν διαλέγεσθαι, καὶ ἐκ τῶν
Γραφῶν παραβολὰς αὐτῷ ἐνιγκῶν, ἐποίησεν αὐτόν
χειροτονηθῆναι. Τότε συγκαλεσάμενος ὁ μακάριος
Κύριλλος τοὺς πέριξ ἐπισκόπους εἰς τὴν Κυριακὴν
ἐχειροτόνησεν τὸν μακάριον Εὐσέβιον, καὶ ἐγένετο
χαρὰ μεγάλη ἐν τῇ πόλει ἐκεῖνῃ. Διελεύσεως δὲ τῆς
Κυριακῆς, τῇ νυχτὶ ἐκεῖνῃ, ἥτις ἐστὶν πρὸς δευτέ-
ραν, ὁ ἀγιώτατος Κύριλλος ἀπέλυσεν ἐν Κυρίῳ,
πληρώσας τὸν δρόμον τοῦ βίου ἁμαρπτα. Οὗτος ἦν
Κύριλλος ὁ κατὰ τοῦ ἀθλήτου Νεστορίου αἵρετικοῦ
πολλὰ ἀγωνισάμενος· οὗτος ὁμιλήσας κατὰ τῆς αἰ-
ρέσεως αὐτοῦ, ἔπεισεν τὸν βασιλέα καθελεῖν τὸν κα-
κὸφρονα, καλῶς κηρύξας τὴν πίστιν τῆς ἀγίας Τριά-
δος· οὗτος ἦν Κύριλλος ὁ καλοκέρυξ τῆς ἀγίας Θεο-
τόκου Μαρίας· ὅθεν καὶ σὺν αὐτῇ αὐλίζεται ἐν τῇ D
τῶν οὐρανῶν βασιλείᾳ. Μετὰ δὲ τὴν τούτου τελείωσιν,
τῇ ἐξῆς ἡμέρᾳ ἐνεθρόνισαν τὸν μακάριον Εὐσέβιον,
καὶ ἀπῆλθεν ἕκαστος εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν, παραθέμενοι ἀλλήλους τῷ Πατρὶ, καὶ τῷ Υἱῷ, καὶ τῷ ἁγίῳ
Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

B'. *Περὶ τῆς ἐπισκοπῆς τοῦ μακαρίου Εὐσεβίου,
καὶ πῶς ἐπέστρεψεν τὸν Ἀλέξανδρον.* —

(Cod. f. 54v) Ὁ μακάριος Εὐσέβιος, δεξάμενος
τὴν χάριν τῆς ἐπισκοπῆς, καὶ ἑκάστην Κυριακὴν ἦν
προσομιλῶν περὶ τῆς μετανοίας καὶ σωτηρίας τῶν
ψυχῶν τῶν ἀνθρώπων· καὶ πολλοὶ τῶν πονηρῶν
καὶ ἁμαρτωλῶν κατανοχθέντες ἐπὶ τῷ λόγῳ τῆς δι-
δασκαλίας αὐτοῦ, ἐπέστρεπον ἐκ τῶν ἔργων αὐτῶν

A patri Cyrillo episcopo tibi sedem suam relinquere.
Ipse enim ad Dominum festinat. Beatus autem Eu-
sebius, reddita salute, respondit: Precor vos, do-
mini mei, quærite qui illam auctoritatem susti-
nere valeat. Ego enim indignus et imbecillis cor-
pore et animo. Instantibus vero illis, declaravit:
Impossibile est me ex deserto egredi. Qua con-
specta viri constantia, non sunt ausi cum amplius
turbare, et omisso eo, descenderant de monte,
nuntiaveruntque episcopo se nullo pacto Eusebium
ad sententiam suam trahere potuisse. Nocte autem
illa consurgens beatus Eusebius ita secum cogitavit:
Ni ex hoc loco recessero, et ignotam petiero regio-
nem, non licebit mihi onus hoc effugere. Aufugit igi-
tur eadem nocte in desertum Thebaidis. Jam duo
millium iter perfecerat, cum subito cum vox de cælo
allocuta est: Quo pergis, Eusebi? redi in pace ad
cellam tuam, gratia mea tecum erit. Qui territus
rediit ad solitudinem suam monenti Deo parens.

οὐρανόθεν· Ποῦ πορεύῃ, Εὐσέβιε; ἀνέστρεψε εἰς τὸν
τόπον σου ἐν εἰρήνῃ, καὶ ἡ χάρις μου ἔσται μετὰ σοῦ. Ὁ δὲ ἔμφοδος γενόμενος ἐπέστρεψεν εἰς τὴν
μονὴν αὐτοῦ δοξάζων τὸν Θεόν.

Beatus Cyrillus altera die rursus omnem civita-
tem misit cum lucernis et ceris, orans eum ut se
saltem invisere dignaretur, antequam ipse e cor-
pore migraret. Tecum colloqui contingat, aiebat;
nemo autem recusanti vim afferat. Persuasus his
Eusebius surrexit, ac descendit ad urbem, et epi-
scopum accedens salutavit. Beatus autem Cyrillus
cœpit de episcopatu verba facere, et allatis Scriptu-
rarum testimoniis, perfecit ut illi manus impone-
rentur. Convocatis igitur viciniorum episcopis,
beatus Cyrillus imposuit manus die Dominica beato
Eusebio, et gaudio magno exsultavit tota civitas.
Atque elapsa illa die, nocte eadem quæ ante feriam
secundam, obiit in Domino sanctissimus Cyrillus,
irreprehensibiliter confecto vitæ curriculo. Idem
fuit hic Cyrillus qui tam fortiter miseri Nestorii
hæresim repugnavit. Idem, debellata hæresi, regi
suasit ut insanum interficeret, fidem sanctæ Tri-
nitatis egregie professus. Idem Cyrillus sanctam
Dei Genitricem Mariam inclyte prædicavit; quam-
obrem cum eo simul in cælorum regno celebra-
tur. Mortuo autem hoc, sequenti die beatum Eu-
sebius in sedem defuncti constituerunt, et abiit
quisque in civitatem suam, commendantes se
vicissim Patri, et Filio, et sancto Spiritui in sæ-
cula sæculorum. Amen.

II. *De episcopatu beati Eusebii et quomodo Alexan-
dram ad saniora revocaverit.*

Beatus Eusebius, accepta episcopatus gratia,
quaque die Dominica concionabatur de pœnitentia
et salute humanarum animarum. Multi peccatores
pravique homines, doctrina ejus commoti, a malis
operibus recesserunt, et Deum placaverunt pœni-
tentia, ita ut omnes dicerent: Gratia Domini lo-

quitur per labia ejus; et tota civitas gaudebat de beati viri episcopatu. Exstabat autem in illa urbe homo, nomine Alexander, omnino perversus et execrabilis, ita ut nunquam multitudinem peccatorum suorum recordaretur, nec ullo pacto a malis pravisque operibus revocari potuisset, imo nec momentum verba audiret, sed potius reprehendentes abominaretur. Hic tamen illustri loco natus, utpote senatoris filius, et divitiarum copia civibus suis omnibus præstabat.

σατο τοὺς νοῦθετοῦντας αὐτόν. Ἦν δὲ γένους μεγάλου σφόδρα ὑπὲρ πάντας τοὺς κατοικοῦντας ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ.

Quadam igitur die familiares Alexandri episcopum Eusebium accedentes, narraverunt ei gesta Alexandri pravosque ejus mores. Quo audito, ingemuit beatus ad Dominum de intimo corde, et lacrymis effusus: Domine Jesu Christe, ait, qui propter peccata nostra in terram descendisti, et crucem passus es, et in ipsa cruce latronem in paradysum induxisti, et ex publicano evangelistam effecisti, et meretricem pro virgine extulisti, Domine, qui dixisti: *Petite et dabitur vobis*¹, compunge cor creaturæ tuæ, aperi ei januam poenitiæ, ne permittas eam ultimo perire, sanctissime Magister, quia benedictus in sæcula. Ad eos autem qui ei de Alexandro retulerant: Euntes, ait, dicite ei quod Eusebius eum continuo venire jubet, secreti quid detecturus. Quod si petierit quid illud secretum ait, respondite mihi margaritam pretiosam esse allatam, quam ipsi vendere cupio. Qui abeuntes omnia uti jussi fuerant, retulerunt.

Re audita, venit lætus Alexander, episcopum adivit, salutavitque ingressus. Beatus, prehensa ejus manu, intravit in interius cubiculum et sedente utroque cœpit ita loqui per parabolam: De gravi te consulo, et si recte responderis, largior tibi margaritam, quam daturum me promisi; gratis eam accepi, gratis tibi dabo. Intendebat beatus, de margarita loquens, poenitentiam a Domino peccatoribus concessam. Respondens Alexander: Die age, inquit, domine mi, et quod pes effoderit meus præstabo angelico viro.—Cui igitur episcopus: Si te hodie vocaret rex, diceretque: Ecce judicium me manet cras et terribilis poena per tres dies, nec est qui, me absente, regnum meum sustineat. Indue igitur purpuram vestem, impone capiti tuo coronam meam, annulum meum apla digito tuo, aureum sceptrum dextera retine, ascende in sedem meam regalem, inside curru aureo, et governa regnum per hos tres dies, at deinceps a supplicio liber, domo te ejiciam in æternum, ut non amplius in regno meo appareas. Quod si hoc nolueris, subi pro me poenas quas per tres dies passurus sum, et triduo perlato supplicio per reliquum vite tempus regni mei particeps efficiaris. Quid

τῶν πονηρῶν, καὶ διὰ μετανοίας ἐξελώσαντο τὸν Θεόν, ὥστε πάντας λέγειν ὅτι χάρις Θεοῦ ἐστὶν λαλοῦσα διὰ τῶν χειλέων αὐτοῦ, καὶ τὴν χαρὰ μεγάλη ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ ἐν τῇ ἐπιστάσει τοῦ μακαρίου ἀνδρός. Ἦν δὲ τις ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ ὀνόματι Ἀλέξανδρος, σφόδρα πονηρὸς καὶ ἐναγής, ὥστε οὐδέποτε ἔλαθεν εἰς μνήμην τῶν ἰδίων κακῶν τὸ πλῆθος, οὔτε δὲ τις ἐδυνήθη ἀποστήσαι αὐτὸν τῶν κακῶν καὶ πονηρῶν αὐτοῦ πράξεων, οὐδὲ εἰς ἔννοιαν ἐδέχετο τὰ ἰσχυρῶν ῥήματα, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ ἐδεδούλο-

• ὑπῆρχεν γὰρ ἀνδρὸς βουλευτικοῦ υἱὸς, πλούσιος

Μετὰ οὖν τῶν ἡμερῶν, τινὲς τῶν συναρχόντων τῷ Ἀλεξάνδρῳ, εἰσελθόντες ἀνήγγειλαν τῷ ἐπισκόπῳ Εὐσεβίῳ τὰ περὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν πράξεων αὐτοῦ τῶν πονηρῶν. Ὁ δὲ μακάριος ἀκούσας ταῦτα, ἐστέναξεν ἐκ μέσου τῆς καρδίας αὐτοῦ πρὸς Κύριον, καὶ δακρύσας σφοδρῶς εἶπεν· Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ὁ διὰ τὰς ἡμῶν ἁμαρτίας κατελθὼν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ὑπομείνας σταυρὸν, καὶ ἐν αὐτῷ τῷ σταυρῷ ληστὴν εἰς τὸν παράδεισον εἰσαγαγὼν, καὶ τελώνην ποιήσας εὐαγγελιστήν, καὶ πόρνην παρθένου σεμνωτέραν, Κύριε, ὁ εἰπὼν, *Αἰτεῖτε καὶ δοθήσεται ὑμῖν*, κατάνυξον τὴν καρδίαν τοῦ πλάσματός σου, καὶ ἀνοιξὼν αὐτῷ θύραν μετανοίας, καὶ μὴ ἐάσης αὐτὸν ἀπολέσθαι τέλος, πανάγιε Δέσποτα, ὅτι εὐλογητὸς εἶ εἰς τοὺς αἰῶνας. Καὶ λέγει τοῖς ἀναγγελλασιν αὐτῷ περὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου, Ἀπελθόντες εἶπατε αὐτῷ ὅτι εἶρηκεν Εὐσεβίῳ ὅτι τάχιον ἔλθῃ πρὸς με, ὅτι μυστήριόν μοι ἐστὶν πρὸς σέ· καὶ ἐὰν ἐρωτήσῃ ὑμᾶς τί ἐστὶν τὸ μυστήριον, εἶπατε αὐτῷ ὅτι μαργαρίτης αὐτῷ προστηνέχθη πολύτιμος, καὶ θέλει αὐτὸν πωλῆσαι. Οἱ ἀπελθόντες εἰρήκασιν αὐτῷ καθὼς εἶπεν αὐτοῖς.

Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος ἀκούσας καὶ περιχαρὴς γενόμενος, ἦλθεν πρὸς τὸν ἐπίσκοπον, καὶ εἰσελθὼν προσεκύνησεν αὐτόν. Ὁ δὲ μακάριος, λαθόμενος τῆς χειρὸς αὐτοῦ, εἰσῆλθεν εἰς τὸν κοιτῶνα τὸν ἐσώτερον, καὶ καθίσαντες ἀμφοτέροι ἤρξατο λέγειν αὐτῷ ὁ μακάριος Εὐσεβίος διὰ παραβολῆς οὕτω λέγων· Πρᾶγμα ἐρωτῶ σε, καὶ εἰ ὀρθῶς ἀποκριθῇς μοι, χάρισμαι τὸν μαργαρίτην, ὃν ἐπηγγειλάμην δώσειν σοι, δωρεάν γὰρ αὐτὸν ἔλαβον, καὶ δωρεάν σοι δίδωμι αὐτόν. Ἐλεγεν δὲ ὁ μακάριος τὸν μαργαρίτην περὶ τῆς μετανοίας τῆς δοθείσης τοῖς ἁμαρτωλοῖς παρὰ τοῦ Κυρίου. Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἀλέξανδρος λέγει αὐτῷ· Εἰπέ μοι, κύριέ μου, καὶ ὁ ἐὰν γεωργήσῃ ὁ ποῦς· μου ἀποκρίνομαι τῷ ἱσαγγέλῳ. Λέγει αὐτῷ ὁ ἐπίσκοπος· Ἐκάλεσέν σε σήμερον ὁ βασιλεὺς καὶ εἶπέν σοι· Ἴδού κρίσις μοι ἐπέρχεται αὖριον καὶ δεινὴ κόλασις ἐν τρισὶν ἡμέραις, καὶ οὐκ ἔστιν ὁ κατέχων τὴν βασιλείαν μου, ἐμοῦ ἐκεῖ μὴ ὑπάρχοντος. Δεῦρο οὖν περιβαλοῦ τὴν πορφυρίδα, καὶ τὸν στέφανόν μου ἐπὶ τὴν κεφαλὴν σου, καὶ τὸ δακτύλιόν μου βάλε εἰς τὴν χεῖρά σου, καὶ ἐν τῇ δεξιᾷ σου λάβε τὴν ῥάβδον τὴν χρυσήν, καὶ βάδισον ἐπὶ τοῦ θρόνου μου τοῦ βασιλικοῦ, καὶ ἐπὶ τοῦ ἄρματος τοῦ χρυσοῦ ἐπίβηθι, καὶ βασιλεύσον ἐν ταῖς τρισὶν ταύ-

¹ Luc. xi, 9.

ταῖς ἡμέραις, καὶ ἐν τῷ αἰῶνι ἐν ἐμοὶ ἀπὸ τῆς A malles, oro, per triduum superbire et gloriari ac
κολάσειος ἐξορίσω σε τὸν ἅπαντα χρόνον, ἵνα μὴ postea exsulare, aut per triduum pœnis affici et
φανῆς ἐν τῇ βασιλείᾳ μου· εἰ δὲ τοῦτο οὐ θέλεις, laborare, ac æternadeinceps frui gloria et requie?
ἀπελθε ἀντὶ ἐμοῦ εἰς τὴν κρίσιν εἰς ἣν ἐγὼ μέλλω ὑπάγειν ἐν ταῖς τρισὶν ἡμέραις, καὶ μετὰ τὸ ὑπομεῖ-
ναί σε τῶν τριῶν ἡμερῶν τὴν κόλασιν, τὰς λοιπὰς ἡμέρας τοῦ χρόνου τῆς ζωῆς σου καὶ συγκληρονόμος
τῆς βασιλείας μου ἀναδειχθήσῃ. Τί οὖν σοι ἀρεστὸν, εἰπέ μοι, τῶν τριῶν ἡμερῶν ἢ ἀπόλαυσις τῆς
ὑπερηφανείας καὶ τῆς δόξης καὶ τοῦ λοιποῦ χρόνου ἢ ἐξορία, ἢ τῶν τριῶν ἡμερῶν ἢ κόλασις καὶ ὁ κά-
ματος, καὶ ἡ τοῦ λοιποῦ χρόνου ἢ δόξα καὶ ἡ ἀνάπαυσις;

Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἀλέξανδρος εἶπεν· Δέομαί σου, Respondit Alexander: Rogo, domine Pater, mihi
κύριε Πάτερ, ἐμοὶ μᾶλλον αἰρετὸν ἦν τῶν τριῶν potius triduanam pro rege meo subire pœnam, et
ἡμερῶν ὑπομεῖναι τὴν κόλασιν ὑπὲρ τοῦ βασιλείως in æternum requiescere. Tunc lætitia exsultans
μου, καὶ τὸν λοιπὸν χρόνον ἀναπαύειν. Καὶ περι- beatus Eusebius: Recte respondisti, inquit: ita senti,
χαρῆς γενόμενος ὁ μακάριος Εὐσέβιος, Ὁρθῶς et vives in æternum: et hilari vultu dicit ei: Ideo te
ἀπεκρίθης, εἶπε, τοῦτο φρόνει, καὶ ζήσῃ εἰς τὸν hortor, fili, vitam hanc vanam omitte, et fugitivas
αἰῶνα· καὶ ἱλαρῶ τῷ προσώπῳ λέγει αὐτῷ· Δεῦρο voluptates; inquire æternam requiem, et Domini
οὖν παρακαλῶ σε, τέκνον μου, καὶ ἐγκατάλιπε τὸν B regni partem, et sanctorum consortium. Nam
βίον τοῦτον τὸν μάταιον καὶ τοῦ χρόνου τοῦ ὀλίγου sicut te magis juvat triduanæ pœnæ, et reliqui
τὰς ἡδονὰς, κέκτῃται δὲ εἰς ἐκείνον τὸν αἰῶνα temporis requies... misericordiam contingere gra-
ἀνάπαυσιν καὶ γίνου κληρονόμος τοῦ Κυρίου, καὶ tia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, quocum
συγκληρονόμος τῶν ἁγίων. Ὡς περ γὰρ ἡδὺς σοι Patri, gloria, virtus, honos et adoratio nunc et
κατεφάνη τῶν τριῶν ἡμερῶν ἢ κόλασις, καὶ τοῦ λοι- semper et in sæcula sæculorum. Amen.
ποῦ χρόνου ἢ ἀνάπαυσις. . . (1) ἐλέους τυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,
μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ δόξα, κράτος, τιμὴ, καὶ προσκύνησις νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Γ'. Διήγησις ὅτε εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν, III. Quid sacram civitatem ingresso evenierit, et
καὶ πῶς ἐτελεύτησε. quomodo interierit.

(Cod. f. 543.) Δεῦρο λοιπὸν, ἀδελφοί, καὶ Reliquum est, fratres, ut vobis ejus mortem refe-
περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ διηγήσομαι ὑμῖν. Πρὸ ram. Septimodie ante obitum; mortis horam cogno-
ζ' ἡμερῶν τοῦ θανάτου αὐτοῦ, προσεγίνωσκεν vit, et vocato Alexandro: Fili, ait, narrationem tibi
τὴν ὥραν, καὶ προσκαλεσάμενος τὸν Ἀλέξαν- narrabo ad utilitatem animæ tuæ. Impletur nunc ser-
δρον λέγει αὐτῷ· Τέκνον, δεῦρο διηγήσομαί σοι C mo meus ad te, migro ad Dominum nostrum Jesum
ἐν διήγημα πρὸς ὠφέλειαν τῆς ψυχῆς σου. Λοι- Christum, et peccatoris mei, oro, memoriam reti-
πὸν δὲ πεπλήρωται ὁ λόγος μου πρὸς σέ, ὅτι λοι- neas, ut coram Christo fiduciam conservem. Junior
πὸν πορεύομαι πρὸς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χρι- cum essem, et recens monachus sacram civitatem
στὸν, καὶ παρακαλῶ σε ἵνα μνημονεύσῃς μου τοῦ invisendi, venerandamque crucem et sanctam re-
ἀμαρτωλοῦ, ὅπως ἂν εὕρω παρρησίαν ἐνώπιον τοῦ surrectionem reverendi invasit me cupido. Pro-
Χριστοῦ. Ὅτε νεώτερος ἦμην ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ἀπο- fectus sum igitur ad sanctos locos, et in sacra
ταγῆς μου, ἐπεθύμησα παραγίνεσθαι εἰς τὴν ἁγίαν civate permansi. In vigilia sacrosanctæ Paschæ
πόλιν, καὶ προσκυνῆσαι τὸν τίμιον σταυρὸν, καὶ τὴν inter pernoctantes ibi assidebam; circa mediam
ἁγίαν ἀνάστασιν. Μετὰ οὖν τὸ ἀπελθεῖν καὶ προσκυ- noctem obdormierunt multi thronis sedentes; ipse
νῆσαι τοὺς ἁγίους τόπους, προσέμεινα ἐν τῇ ἁγίᾳ πόλει somno oppressus sum in sede mea; eu repente,
διάγων. Ἐν τῇ οὖν διανυκτερεύσει τοῦ ἁγίου Πάσχα, dum dormiebam, visus est vir in coetum intrare.
ἡμην καὶ ἐν τῇ διανυκτερεύσει μετὰ πάντων. Περὶ δὲ Hæc erat species ejus: vultus ejus sicut sol, oculi
τὸ μεσονύκτιον πολλοὶ ἀφύπνωσαν καθήμενοι ἐπὶ τῶν velut stella quæ aurora fulget, super caput gere-
δίφρων· ὅθεν καὶ ἐφύπνωσα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, καὶ ὁρῶ bat luminis coronam, capilli ejus tanquam solis
ἐν τῷ ὕπνῳ μου ὅτι ἦλθεν τις ἐν τῷ ὄχλῳ ἀνὴρ. Ἡ δὲ D radii super humeros defluebant, de ore et naribus
ὄρασις αὐτοῦ ἦν τοιαύτη· τὸ πρῶτον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος, emittebatur fragrans odor. Quando templum in-
οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ὡς ὁ ἀστὴρ ὁ πρῶτ' ἀνατέλλων, καὶ gressus est ubi pernoctantes assidebamus, obscu-
ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ στέφανος φωτὸς, τὸ τρίχωμα ravit lucem tot lucernarum lumen fulgentis vultus,
αὐτοῦ ὡς ἡ ἀκτὶς τοῦ ἡλίου κείμενον ἐπὶ τῶν ὤμων et grato odore repleta est tota Dei domus. Seque-
αὐτοῦ, καὶ ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ καὶ ἐκ τῶν ῥινῶν bantur eum duo viri, ipsi quoque illustres, sed

(1) Transilio fit ab uno ad aliud codicis folium, neque sensus cohæret. Deest reapse intimum quaternionis folium, nempe quatuor paginæ, in qua lacuna periisse suspicor sermonem *De astronomis*, ejus titulus in codicis indiculo superest, ipse autem sermo desideratur. Qui sequuntur ergo pauci versiculi, videntur clausula prædicti sermonis. Nam ne cogitem de alio, qui deest item in codice, sermone *De passione Domini*, vetat ipsa longitudo ejus, prout est in spuris Chrysostomi (vide nostram

præf.), tum etiam diversitas clausulæ. Porro ne quis dubitet prædictum sermonem *De passione*, revera esse Eusebianum illum de quo diximus in adn. p. 705, sufficit priora verba hæc exscribere, quæ sermonis 15 clausulam adamussim respiciunt: Τῆς χάριτος ὑποσχέσεως σήμερον βούλομαι τὸ χρέος πληρῶσαι, ἀγαπητοί· ζητῶ δὲ τηρικῶτα τὸν λόγον ἐνθα ἐσφραγίσαμεν· ἐλέγομεν ὅτι συμβούλιον ἔλαβον οἱ Ἰουδαῖοι κατὰ τοῦ Ἰησοῦ, κ. τ. λ.

minori splendore, panes portabant illi ministri. Circumiens vigilantes observabat, quibus ministri panem unum distribuebant; dormientes autem præteribant, nil dato. At conversus ille ad ministros: Cur, inquit, his panem benedictionis denegatis? Qui responderant: Quia negligentia dormiunt. At ille splendidus magister: Date et his. Licet dormiant, propter me venerunt huc. Ne invidetis eis mercedem. Tunc conversi dederunt et dormientibus; ideo mihi quoque vel indigno largiti sunt, ac dixerunt mihi: Eusebi, et tu cum negligentibus dormis? Continuo evigilavi et conterritus glorificavi misericordem Deum qui humilitatem meam non spreverit, ac dixi intra me: Quis est ille splendidus? ratus eum Salvatorem fuisse. Grati-
as egi quod mihi indigno apparere dignatus sit, deinde gratias agendo Domino, vigilavi usque ad auroram, nec ulli visum revelavi.

χωρίστητε αὐτοὺς τοῦ μισθοῦ. Τότε στραφέντες ἔδωκαν καὶ τοῖς κοιμηθεῖσιν, ὅθεν κάμολ τῷ ἀναξίῳ ἔδωκαν· καὶ εἶπάν μοι· Εὐσέβιε, καὶ σὺ μετὰ τῶν ἀμελούντων ἀφύπνωσας; Καὶ εὐθέως ἐγὼ διυπνίσας καὶ φοβηθεὶς, ἐδόξασα τὸν φιλόανθρωπον Θεὸν τὸν μὴ παρειδότα τὴν ἐμὴν ταπείνωσιν, καὶ εἶπον ἐν ἑαυτῷ· Τίς ἂν ᾔῃ ὁ ἐνδοξὸς ἐκεῖνος; ὑπολαμβάνων εἶναι τὸν Σωτῆρα. Ἀλλὰ εὐχαριστῶ ὅτι ἐμοὶ τῷ ἀναξίῳ ὠφθῆναι κατεδέχετο· εἶτα εὐχαριστήσας τῷ Κυρίῳ ἔμεινα ἕως πρωῒ, μηδὲν ἐν εἰρηκῶς.

Persoluto martyrio, episcopum loci adivi, et narra-
vi secreto visionem. Ille autem, re perspecta, manus suas ad cælum extulit, dicens: Benedictus, Domine misericors, qui homines undecima hora admittis, quique nunc, optime, peccatoribus nobis eandem præbuisti clementiam, nec nobis benedictionem tuam recusasti, quia opus tuum nos. Ac conversus ad me: Beatus tu, fili, qui tanta videre dignus habitus es; ille splendidus, quem conspexisti, Dominus est. Duo qui cum comitabantur sunt angeli, et meritam tribuerunt vigilantibus mercedem. Imo quia benignus Deus, nec negligentes respuerunt. Quo audito, glorificavi misericordem Deum quod humilitatem meam non despexerit, et ad pedes episcopi procumbens salutavi cum dicens: Benedic mihi. Discedens igitur de loco, veni in montem istum quem incolui, et unde me beatissimus episcopus Cyrillus deduxit. Hæc retuli ut animam tuam confirmarem, nec unquam vigilias fastidires, doctus quantam mercedem percipient qui vigilant et in ecclesiis conversantur.

His dictis addidit etiam: En septimus annus a quo plebem hanc in ista urbe pasco, neminem oneravi, neminem defraudavi, nec quid in ecclesia diripui. At cum tempus resolutionis meæ instet, libentius animam in monte, quo prius permansi, Conditori reddam. Egredere igitur, congrega hodie civitatem, et tradam tibi gregem Christi, constituam te in thronum meum; ego in montana recedo.

Itaque proxima Dominica die, cunctis in ecclesia congregatis, convocavit quoque duos episcopos, et

εὐωδία ἐξεπέμπετο, καὶ ὅτε εἰσῆλθεν εἰς τὸν ναὸν ἐν ᾧ ἤμην καὶ πάντες οἱ διανουκτερεύοντες, ἐκαλύφθη τὸ φέγγος τῶν τοσούτων λύχνων ἀπὸ τοῦ φωτὸς τοῦ ἐκλάμποντος προσώπου αὐτοῦ, καὶ εὐωδίας πολλῆς ἐνεπλήσθη ὁ οἶκος τοῦ Θεοῦ ὅλος. Δύο δέ τινες ἠκολούθησαν αὐτῷ ἐν δόξῃ κάκεινοι, πλὴν ἐλαττότεροι τῆς δόξης αὐτοῦ ἐτύγγανον, ἄρτους δὲ ἐβάσταζον οἱ ἀκολουθοῦντες αὐτῷ· καὶ παρήρχετο ἐκεῖνος καταμανθάνων τοὺς ἀγρυπνοῦντας, καὶ οἱ ἀκολουθοῦντες αὐτῷ ἐπεδίδωσαν πρὸς ἓνα ἄρτον τοὺς ἀγρυπνοῦντας. Ὡς δὲ ἦλθεν ἐπὶ τοὺς κοιμηθέντας ἀντιπαρῆλθον οἱ ἔχοντες ἄρτους, καὶ οὐκ ἔδωκαν τοῖς κοιμηθεῖσι. Στραφεὶς δὲ ὁ ἐνδοξὸς ἐκεῖνος λέγει τοῖς ἀκολουθοῦσιν αὐτῷ· Τοῦτοις τί οὐκ ἐδώκατε τὸν ἄρτον τῆς εὐλογίας; Οἱ δὲ ἀποκριθέντες εἶπαν αὐτῷ·

Ὅτι ἀμελήσαντες ἀφύπνωσαν. Καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ ἐνδοξὸς ἐκεῖνος· Δότε καὶ αὐτοῖς· εἰ γὰρ καὶ ἀφύπνωσαν, πλὴν δι' ἐμὲ παρεγένοντο· μὴ

Καὶ μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τοῦ μαρτυρίου, προσῆλθον τῷ ἐκείῳ ἐπισκόπῳ, καὶ διηγησάμην αὐτῷ τὴν ὄρασιν κατὰ μόνας. Ὁ δὲ ἀκούσας ἐπῆρεν τὴν χεῖρα αὐτοῦ εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ εἶπεν· Εὐλογητὸς εἶ, Κύριε φιλόανθρωπε, ὁ καὶ τοὺς εἰς τὴν ἐνδεκάτην ὥραν δεξιόμενος· καὶ νῦν τὴν αὐτὴν, φιλόανθρωπε, ἐπίδειξον ἡμῖν τοῖς ἁμαρτωλοῖς, καὶ οὐκ ἀπεχώρισας τὴν εὐλογίαν σου, ὅτι σὸν ποίημά ἐσμεν. Καὶ στραφεὶς λέγει μοι· Μακάριος εἶ, τέκνον, ὅτι οὕτως κατηξιώθης εἶδέν· ἐκεῖνος ὁ ἐνδοξὸς, ὃν εἶδες, ὁ Κύριός ἐστιν· καὶ οἱ δύο οἱ μετ' αὐτοῦ ἄγγελοι εἰσιν, καὶ ἐδίδωσαν τὸν μισθὸν τοῖς ἀγρυπνήσασιν· καὶ ἐπειδὴ φιλόανθρωπός ἐστιν ὁ Κύριος, οὐδὲ τοὺς ἀμελήσαντας ὑστέρησεν. Ταῦτα ἀκούσας ἐγὼ ἐδόξασα τὸν φιλόανθρωπον Θεὸν τὸν μὴ παρειδότα τὴν ἐμὴν ταπείνωσιν· καὶ προσπεσὼν τῷ ἐπισκόπῳ προσεύνησα αὐτῷ λέγων, Εὐχεσθε ὑπὲρ ἐμοῦ. Ἀναχωρήσας οὖν, ἦλθον ἐν τῷ ὄρει τοῦτῳ ὧς ἔκρησα· ἐξ οὗ κατήγαγόν με ὁ ἀγιώτατος ἐπίσκοπος Κύριλλος. Τοῦτο δὲ διηγησάμην πρὸς ἀσφάλειαν τῆς ψυχῆς σου, ἵνα μηδέποτε παραλείπης εἰς τὰς ἀγρυπνίας, εἰδὼς ποῶν ἔχουσιν μισθὸν οἱ ἀγρυπνοῦντες καὶ σχολάζοντες ἐν ταῖς ἐκκλησίαις.

Μετὰ δὲ τὸ εἰπεῖν ταῦτα, λέγει μοι· Ἴδοὺ ἐγὼ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ζ' ἔτη ἔχω ποιμαίνων τὸν λαὸν τοῦτον, οὐδένα αὐτῶν κατεβάρησα, οὐδένα αὐτῶν ἐπλεονέκτησα· οὐκ ἐλάττωσά τι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ καιρὸς τῆς ἀναλύσεώς μου ἐφέστηκεν, λοιπὸν θέλω ἐν τῷ ὄρει ἐνθα διῆγον τὸ πρότερον, ἐκεῖ ἀποδοῦναι μοι τὴν ψυχὴν τῷ δεδοκῶτι. Ἐξελθε οὖν, κατεκκλησίασον τὴν πόλιν ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ, καὶ παραδώσω σοι τὴν ποίμνην τοῦ Χριστοῦ· καὶ καταστήσω σε ἐπὶ τοῦ θρόνου μου, καὶ πορεύομαι ἐν τῷ ὄρει.

Ὅτε οὖν ἦλθεν ἡ Κυριακὴ, πάντων συνελθόντων ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, συνεκαλέσατο β' ἐπισκόπους, καὶ

ἐχειροτόνησεν τὸν Ἀλέξανδρον, καὶ λέγει τῷ ὄχλῳ τῆς πόλεως, Ἀκολουθήσατέ μοι ἐν τῷ ἔρει, ὅθεν καὶ ἡγάγετέ με, ὅτι ἐκεῖ με δεῖ κοιμηθῆναι ἐν Κυρίῳ. Τότε πᾶσα ἡ πόλις μετὰ κηρίων ἑκολούθησαν αὐτῷ· καὶ ὅτε ἔστη ἐπὶ τῆς θύρας τοῦ σπηλαίου, λέγει τῷ ὄχλῳ τῆς πόλεως· Σώζεσθε, γλυκύτατά μου τέκνα, παρατιθῶ ὑμᾶς τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ, καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, καὶ Ἀλεξάνδρῳ μαθητῇ μου καὶ ἀδελφῷ, καὶ παρακαλῶ ὑμᾶς εὐχεσθαι ὑπὲρ ἐμοῦ, ἵνα παρῶρίσιαν ἔχω πρὸς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν. Καὶ τῷ Ἀλεξάνδρῳ λέγει· Εἰς χεῖράς σου παρατίθω τὴν ποίμνην τοῦ Χριστοῦ· Κύριος ἔσται μετὰ σοῦ πᾶσας ἡμέρας τῆς ζωῆς σου. Καὶ τοῦτο εἰπὼν εἰσῆλθε τῷ σπηλαίῳ καὶ ἀνεκλίθη ἐπὶ τοῦ ψαθίου οὗ ἐκοιμήτο, καὶ κατασφραγισάμενος ἐκατέροθεν, μειδιῶντος τοῦ προσώπου αὐτοῦ παρέδωκε τὸ πνεῦμα τῷ Χριστῷ. Καὶ παραλαβόντες τὸ τίμιον αὐτοῦ λείψανον ἐν αὐτῷ σπηλαίῳ ἔθαψαν. Οὕτως γὰρ ἐνετείλατο τῷ Ἀλεξάνδρῳ, καὶ σφραγίσαντες τὴν θύραν στοῦντες τῷ Θεῷ.

Ἐπισκόπευσεν δὲ ὁ μακάριος Ἀλέξανδρος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τῇ πόλει ἔτη κ' (1). Γέγονε κατὰ σοφὸς ἐν λόγῳ, καὶ διὰ τῆς ἀγαθῆς αὐτοῦ πολιτείας μεγάλην παρῶρίσιαν ἐκτήσατο πρὸς τὸν Δεσπότην Χριστόν. Αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Οὗτοι οἱ λόγοι τοῦ μακαρίου Εὐσεβίου, καὶ ταῦτα τὰ ἄλλα καὶ οἱ ἀγῶνες. Ταῦτα πάντα ἐπερωτηθεὶς παρὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐλάλησεν, ὁ δὲ εἶπεν ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας, ἥδη ἓνα βιβλίον ἐξεθέμεθα. Τὸ τῆς ἀσκήσεως αὐτοῦ βιβλίον ἴδιόν ἐστιν. Ἐγὼ Ἰωάννης νοτάριος αὐτοῦ ἐξέλαβον παρ' αὐτοῦ μακαρίου Εὐσεβίου ἀκριβῶς, μήτε προστεθεικῶς, μήτε ἀφείλας. Ἐγὼ μόνος ἱστορήσα τῷ Ἀλεξάνδρῳ ταῦτα· καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ μακαρίου Εὐσεβίου ἐλαβον παρ' ἐμοῦ τὰ σχεδάρια ὁ Ἀλέξανδρος ὑπάρχων ἐν τῇ ἐπισκοπῇ, καὶ ὥσπερ τὸν ἴδιον διδάσκαλον αὐτοῦ, οὕτως ἐώρα αὐτὰ καθ' ἐβδομάδα, ἀναγινώσκων διὰ τὸν πόθον ὃν εἶχεν πρὸς τὸν μακάριον Εὐσέβιον. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ μακαρίου Ἀλεξάνδρου ἐλαβον πάλιν τὰ σχεδάρια, καὶ μισθωσάμενός τινα καλλιγράφον ὀνόματι Μοσόβιον, ἐπηγόρευσα αὐτῷ μετὰ ἀκριβείας, καὶ ποιήσας βιβλίον ἐξεθέμην τοῖς πιστοῖς καὶ τοῖς ὀρθοδόξοις πρὸς ὠφέλειαν ψυχῶν τῶν μετανοῆσαι βουλομένων. Ὡς περ γὰρ φαίνει ὁ ἥλιος τοῖς ὀρῶσιν, οὕτως καὶ βιβλίον αὕτη φωτίζει ἁμαρτωλῶν ψυχὰς καὶ φωταγωγεῖ πρὸς σωτηρίαν· πάντες οὖν οἱ ἐντυγχάνοντες τῇ βίβλῳ ταύτῃ, δοξάσατε τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

(1) Ita cod. viginti, etsi superius dictum est septem. Utra lectio sit verior, nulla historia docet.

imposuit manus Alexandro, et dixit civium turbæ: Sequimini me in montem, unde me deduxistis; illic enim oportet me in Domino mori. Tunc secuta est eum omnis civitas cum ceris, et quando ostium antri contigit, ait ad turbam civium: Valete, dulcissimi filii, commendo vos Patri et Filio et sancto Spiritui, et Alexandro discipulo fratrique meo, et hortor vos ut pro me preces fundatis quibus fiduciam apud Dominum nostrum Jesum Christum assequar. Ac deinde ad Alexandrum: In manus tuas commendo gregem Christi. Dominus sit tecum omnibus diebus vitæ tuæ. Quibus dictis, intravit speluncam, et recubuit in storeola qua olim requiescebat, et cum utrinque se obsignasset, subridente vultu tradidit spiritum Christo. Cujus reliquiae ipsa in spelunca sepultæ sunt, juxta Alexandri mandatum; et obsignata janua, descendimus de monte gratias agendo Deo.

τοῦ σπηλαίου, κατήλαμεν ἐκ τοῦ ὄρους εὐχαρι-

Episcopatum gessit beatus Alexander in Alexandria urbe per viginti annos. Fuit prudens in sermone, et per eximium regimen magnam sibi coram Domino Christo gratiam promeruit. Ipsi gloria in sæcula sæculorum. Amen.

Tales beati Eusebii sermones, talia merita et certamina. Hæc omnia ab Alexandro rogatus edocuit; quod autem in Ecclesia professus est, jam in uno libro edidimus. Proprio etiam libro continentur quæ de monastica disciplina disseruit. Hæc ego Joannes notarius ejus ex ipsius beati Eusebii ore accurate accepi, nil addens neque tollens. Conscripsi librum soli Alexandro; et post mortem beati Eusebii, petiit a me codicem Alexander jam episcopatum gerens, ac velut doctorem suum perolvebat eum quaque hebdomade, et perlegebat desiderio beati Eusebii. Defuncto autem Alexandro, codicem rursus recepi, et conduxì calligraphum quemdam nomine Mosobium, cui diligentius dictarem, composuique librum ad usum fidelium et orthodoxorum, omnibus animis profecturum quæcunque poenitentiam agere voluerint. Quemadmodum sol videntibus affulget, ita illuminat hic liber animas peccatorum et præluceat eis ad salutem. Omnes igitur qui libro huic occursuri, celebrate Patrem et Filium et sanctum Spiritum in sæcula sæculorum. Amen.

DE EUSEBII ALEXANDRINI SERMONIBUS MONITUM.

(Ang. Mai, *Biblioth. nova*, II, p. 499.)

Eusebii, qui passim in codicibus dicitur archiepiscopus Alexandrinus, sexdecim ego ante hæc tempus sermones edidi; unum quidem in *AA. class. t. X*, alios autem quindecim in *Spicilegio*